

ZÁVOCZKI ADRIENN

Kataszteri mérnökök szabadalmi

Pölhössy Géza

A Magyarországon 1856-ban elindult részletes kataszteri felmérés szakmai munkálatait kezdetben osztrák és cseh származású mérnökök végezték, mivel a felmérések Ausztria örökös tartományaiban kezdődtek, így az ott dolgozók rendelkeztek kellő tapasztalattal és szaktudással. Idővel azonban kinevelődött a magyar kataszteri felmérés személyi állománya is, amelynek tagjai fokozatosan vették át az irányítást német ajkú kollégáiktól. A munkálatok előrehaladtával egyre inkább szükségessé váltak újfajta számítási módszerek és mérőeszközök, amelyek a kataszteri személyzet munkáját megkönnyíthették, még hatékonyabbá és gyorsabbá teheték, amelyre különösen a terepi munkavégzéskor volt szükség. A századforduló után több olyan találmány és innovatív elképzelés is született magyar kataszteri és más szakterületen működő mérnököktől, amelyek a mérnöki munkavégzést voltak hivatottak pontosabbá tenni. Ilyen volt többek között Schmidt József segédmérnök találmánya, a kézi számológép, amelyet 1911 decemberében jelentett be a Szabadalmi Hivatalnál, továbbá Pölhössy Géza kataszteri mérnök általános körző elnevezésű újítása is, amelyre a *Kataszteri Közlöny* szerint 1912 folyamán kért szabadalmi oltalmat.

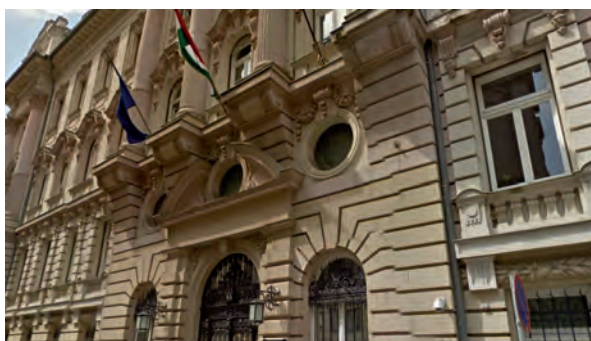
A szabadalom azt a fajta iparjogi védelmet jelenti, amelyet az új műszaki megoldásokra, vagyis találmányokra ad az ezzel foglalkozó hivatal. A szabadalom egy adott földrajzi területre szól és tulajdonosának meghatározott ideig – ez a korszakban 15 év volt, napjainkban 20 év – egyedüli joga van ahhoz, hogy találmányát önmaga hasznosítsa, vagy pedig engedélyezze azt másnak.

Ezen időszak alatt van rá mód, hogy a szabadalmas számára megtérüljenek a befektetett munka költségei, ugyanis a törvényben szabott idő lejártával találmánya közkinccsé válik. Magyarországon az első önálló szabadalmi törvény az 1895. évi XXXII. tc. volt, amely szerint: „*Szabadalmazható minden találmány, amely iparilag értékesíthető*”. A törvénnyel összhangban egy évvel később felállították a szabadalmi hivatalt Budapesten és létrehozták annak személyi állományát. A törvénycikk meghatározta, mi számít találmánynak, amely szabadalmi jogot kaphat, rögzítette a szabadalmi díjakat, amelyeket a bejelentőnek kellett megfizetnie, és rendelkezett a szabadalom hatályáról, tartalmáról, valamint megszűnéséről is, amely normál esetben 15 év volt, de a bejelentő saját maga is lemondhatott róla írásban. A szabadalom megszűnhetett abban az esetben is, ha a bejelentő nem fizette be kellő időben a szabadalmi díjakat. Az 1895. évi törvény egyes rendelkezéseit az 1920. évi XXXV. törvénycikk módosította, illetve kiegészítette, reflektálva az első világháborúra és az azt követő területi változásokra. Napjainkig többféleképpen is hívták az idén fennállásának 120. évét ünneplő hivatalt. Alapításakor, 1896-ban Magyar Szabadalmi Hivatal volt, majd az 1920-tól Szabadalmi Bírósággá vált, a második világháború utáni időszakban Országos Találmányi Hivatal (OTH) lett a neve, a rendszerváltást követően 1996–2010 között – a centenárium kapcsán – ismét a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) elnevezést kapta, 2011-től pedig a kibővült funkciók miatt Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) lett.¹

1 [http://www.1000ev.hu.](http://www.1000ev.hu;); [https://www.sztnh.gov.hu.](https://www.sztnh.gov.hu/); DR. SZARKA ERNŐ: Iparjogvédelem Magyarországon. 100 éves a Magyar Szabadalmi Hivatal. *Szemle*, 101. (1996) 2. szám. [https://www.sztnh.gov.hu.](https://www.sztnh.gov.hu/) (megtekintve: 2016.07.14.)

■ A Szabadalmi Bíróság épülete 1920–1952 között, Budapest, Akadémia u. 2.

■ Az OTH, az MSZH, majd az SZTNH épülete 1952–2015 között, Budapest, Garibaldi u. 2.

Az alábbiakban Pölhössy Géza kataszteri mérnök szabadalmi beadványát mutatom be részletesebben, hangsúlyt fektetve hivatali pályafutására, valamint családi viszonyaira is. A források alapjául a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában őrzött S 92 *Az Országos Földméréstani Intézet vegyes iratai* fondban található szolgálati és minősítési táblázatok szolgálták, ezeket egészítettem ki többek között a *Kataszteri Közlöny* számaiban és a *Magyarország tisztí cím- és névtárában* található releváns információkkal, valamint a családi életére vonatkozó anyakönyvi bejegyzésekkel.

Pölhössy Géza (1880–1918 után)

Pölhössy Géza 1880. június 28-án született Székesfehérváron. Édesapja, Pölhössy István városi hivatalnok volt, majd 1887–1889 között a váli járásbírószágon telekkönyvezetőként dol-

gozott. Édesanyját Tomsits Amáliának hívták. Géza a család hetedik gyermekeként jött a világra. 1880. július 11-én keresztelték meg a római katolikus vallás előírásai szerint. Testvérei Árpád Nándor István (1864. 09. 29./*10. 02.), Zoltán Nándor Pál (1866. 01. 14./*01. 24.), István Károly (1867. 07. 04./*07. 09.–1868. 07. 02.), Ilona Flóra Lujza (1871. 12. 23./*12. 26.–1930. 01. 09.), Béla Lajos István (1873. 05. 12./*05. 13.–1923. 12. 05.) és Irén Mária Lujza Johanna (1876. 02. 27./*02. 29) voltak. Géza tökéletesen írt és beszélt magyarul és egy kevéssé tudott németül is. Gimnáziumi tanulmányait 1894-ben Székesfehérváron kezdte meg, a ciszterci rend által működtetett Szent István Katolikus Gimnáziumban, majd a kecskeméti római katolikus főgimnáziumban tett érettségit 1900. június 13-án.²

Ezt követően öt félévig járt a Királyi Magyar Tudományegyetem jogi fakultására, amiről leckekönyve tanúskodik, amelyet a kataszteri állományba való belépésekor bemutatott felettesének.³

Az egyetemi évek után Novák Antal okleveles magánmérnöknel mint műszaki díjnok volt alkalmazásban, amit 1905. július 14-én kelt bizonyítványa igazolt. Az Országos Kataszteri Felmérés állományába ugyanabban az évben lépett, a 9. felmérési felügyelőségnel ideiglenes műszaki díjnokként alkalmazták. Ekkor tette le első hivatalos esküjét is az állomány tagjaként. 1907-től ideiglenes felmérési növendék a 16. felmérési felügyelőségnel Munkácson és még ugyanezen év augusztus 20-án letette az ünnepélyes fogadalmát is. Két évvel később véglegesítették és előléptették kataszteri mérnöksegédnek, valamint a XI. fizetési osztály 3. fokozatába sorolták, így fizetése 1000 korona lett, amelyhez kapott még 480 korona lakbértámogatást, 780 korona általányt és 400 korona pótlékot. 1911-től önállóan működő kataszteri mérnöksegéd, majd miután letette mérnöki szakvizsgáját 1913

2 *Magyarország tisztí cím- és névtára*. Bp., 1887:451., Uo. 1889:468.; Pölhössy Géza törzslapja: MNL OL, S 92 Az Országos Földméréstani Intézet vegyes iratai (= S 92), Régi szolgálati és minősítési táblázatok, No. 25/6. 223–225.; Pölhössy Géza és testvéreinek székesfehérvári római katolikus születési anyakönyvei: www.adatbazisokonline.hu (A0566–A0578. tekerceken); A tanulók érdemsorozata. *A ciszterci rend székesfehérvári kat. főgimnáziumának értesítője az 1894–1895. iskolai évről*. 1895:134., Bizonyítványmásodlatok. *Hivatalos Közlöny* (= HK), 23. (1915) 25:440.

3 MNL OL, S 92. No. 25/6. 223.; *A Budapesti Királyi Magyar Tudomány-Egyetem almanachja 1889–1900*. 1900:148.

■ A Schmidt József-féle kézi számológép szabadalmi leírása, 1911 (SZTNH, 57538 a)

áprilisa folyamán Munkácson és Budapesten, kataszteri mérnökké léptették elő és a X. fizetési osztály 3. fokozatába sorolták. Fizetése 1600 koronára emelkedett, amely mellé kapott még 400 korona pótlékot, 1000 korona általányt, 540 korona lakbértámogatást, valamint második lánya megszületése után 400 korona családi pótlékot is. Az első világháború kitörésekor kollégáihoz hasonlóan őt is behívták népfelkelői szolgálatra, pedig korábban háromzori sorozás után is fegyveres szolgálatra alkalmatlannak találták. Hadba vonulásáról nincs további információ, ugyanakkor a törzskönyvéből hiányzik három

év, 1913 után a következő bejegyzés 1917-ből származik, amely megerősíti korábbi hivatali beosztását és fizetését. Minősítési lapján az utolsó beírás 1918. december 31-én történt. E szerint a IX. fizetési osztály 3. fokozatába sorolták át, a fizetése 2600 koronára nőtt, ehhez továbbra is kapta még az egyéb pótlékokat, amelyek összege szintén emelkedett a fizetési besorolásával arányosan.⁴

A mérnök nevéhez köthető többek között Hete község határleírásának elkészítése, valamint az „általános körző” elnevezésű találmány is, amelyet a *Kataszteri Közlöny* korabeli híradása szerint 1912-ben jelentett be a szabadalmi hivatalnál. Az újításról Pölhössy beleegyezésével Lőrincz Ferenc (1887–1960) – akit 1913-tól felmérési gyakornokként alkalmaztak az országos kataszteri felmérésnél – számolt be a lap hasábjain. Az „általános körző” egy olyan mérnöki segédeszköz, amely egyszerre körző, szorzótábla és mérce is. Előnye abban rejlett, hogy a rajta lévő beosztások segítségével a helyszínelések alkalmával tizedpontossággal gyorsan ki lehetett vele számolni egy adott távolság valahányad részét vagy valahányszorosát. A műszer elve alapján a beosztásokat nem csak ölben, hanem méterben is meg lehetett adni. Az eszközt újezűstből tervezte elkészíteni a mérnök, mert a tapasztalat azt mutatta, hogy a rézről gyorsan lekopik a számozás, a körző két hegyének anyaga pedig acélból lett volna. A szabadalmi bejelentésről levéltári dokumentum egyelőre nem lelhető fel, ugyanakkor fontos megemlékezni róla, mert ez is jól mutatja, hogy a kataszteri mérnökök nem csupán műszaki hivatalnokok voltak, hanem kreatív és magas fokon művelt, gondolkodó személyek is.⁵

4 MNL OL, S 92 No. 25/6. 223–225.; *Budapesti cím-és lakásjegyzék*, 18. (1906–1907) 3:369.; *Magyarország tiszti cím- és névtára*. Bp., 1908:198.; *Uo.* 1909:207., *Uo.* 1910:214., *Uo.* 1911:217., *Uo.* 1912:220., *Uo.* 1913:228., *Uo.* 1914:234., *Uo.* 1915:236., *Uo.* 1916:253., *Uo.* 1917:257., *Uo.* 1918:198.; A hivatalos lapból. *Budapesti Hírlap* (= BH), 27. (1907) 115:21.; A hivatalos lapból. BH, 29. (1909) 49:27.; A hivatalos lapból. BH, 33. (1913) 166:15.; Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny* (= BK), 41. (1907) 109:14.; Hivatalos rész. BK, 43. (1909) 46:26.; Hivatalos rész. BK, 47. (1913) 160:13.; Személyi hírek. *Pénzügyi Közlöny* (= PK), 34. (1907) 11:263.; Személyi hírek. PK, 36. (1909) 8:220.; Személyi hírek. PK, 40. (1913) 18:1979.; Vegyesek. *Kataszteri Közlöny* (= KK), 14. (1905) 7:190.; Vegyesek. KK, 15. (1906) 2:61.; Vegyesek. KK, 16. (1907) 5:141.; Vegyesek. KK, 18. (1909) 2:67.; Vegyesek. KK, 20. (1911) 2:92.; Vegyesek. KK, 22. (1913) 7:251.

5 Az „általános körző”. KK, 21. (1912) 3:116–118.; MNL OL, S kataszteri gyűjtemény, 79 Iratok, No. 224/5. Lőrincz Ferencről I. MNL OL, S 92. No. 25/5. 67.; *Magyarország tiszti cím- és névtára*. Bp., 1913:228., gyászjelentése; <http://www.rakovszky.net>

Másolat.

16 1329

Alul nevezett:

- anyagilag rendezett viszonyok között él-e? *igen!*
- nincs-e valamely káros szenvedélye? *nincs!*
- jelenlegi állomáshelyéhez kötve van-e? *nincs!*
- van-e valamely mellékfoglalkozása? *nincs!*
- ministeri engedéllyel nyilvános tanintézetet látogat-e? *nem!*
- az illető kerületben alkalmazott pénzügyi tisztviselőkkel rokonsági viszonyban áll-e? *nem!*

Szolgálati és minősítési táblázat

Pölhössy Géza részére.

Született						Vallás	Családi állapot (nőien, nős, özvegy?) Feleség neve, névük hány és hány	Gyermekek			
év	hó	nap	ország	megye	község			nevei	születési év	hó	nap
1880	június	28	Magyar	Füz	Érdapályi	rombald	1. Anka, Gabriella	1912	február	10	
1880							2. Edith, Margit	1913	október	6	
							3.				
							4.				
							5.				
							6.				

Nyelvismeretek:

Beszél:		ír:	
Tökéletesen: <i>magyarul</i>		Tökéletesen: <i>magyarul</i>	
Jól:		Jól:	
Eleg jól:		Eleg jól:	
Kevésbé: <i>nemkül</i>		Kevésbé: <i>nemkül</i>	

Végzett tanulmányok

megjelölése	a bizonyítvány kelle, száma	A megtekintett bizonyítványok alapján igazolja:
1. <i>gymnáziumi érettségi</i>	<i>1900 június 23 ad 585/100 sa</i>	1. <i>Rovics</i>
2. <i>5 felvételi vizsga</i>	<i>1900 június 23 ad 585/100 sa</i>	2. <i>Jahn János</i>
3.		3.
4.		4.
5.		5.

Letett szakvizsgálatok

megjelölése	a vizsga letétel napja, a bizonyítvány kelle, száma	A megtekintett bizonyítványok alapján igazolja:
1. <i>Kataszteri mérnöki vizsga</i>	<i>1903 június 17 ad 18</i> <i>Budapest 1903 június 30 ad 585/100 sa</i>	1. <i>Jahn János</i>
2.		2.
3.		3.
4.		4.
5.		5.

Az állami szolgálatba való belépés előtt mivel foglalkozott?

1880. m. tud. egyesület tagja, felelősét hallgatója és Kovács István önkéntes magánmérnök munkásságát díjnyelvi alkalmasságot mint azt az 1905 évi július 14. in kelte bizonyítvány igazolja!

Hádkötelezettségének miként és mikor tett eleget?

Háromszor orvosi udán fejezve szolgálatra alkalmatlannak találtattam. első mozgásai feljött a népfelkelés 1914 november 16. in népfelkelés szolgálatra alkalmatlannak találtattam.

Az eskükmány az eredeti szolgálati és minősítési táblázathoz van csatolva.

84 b) rakt. szám. V. Nagy-Medián. (Külív.) 150

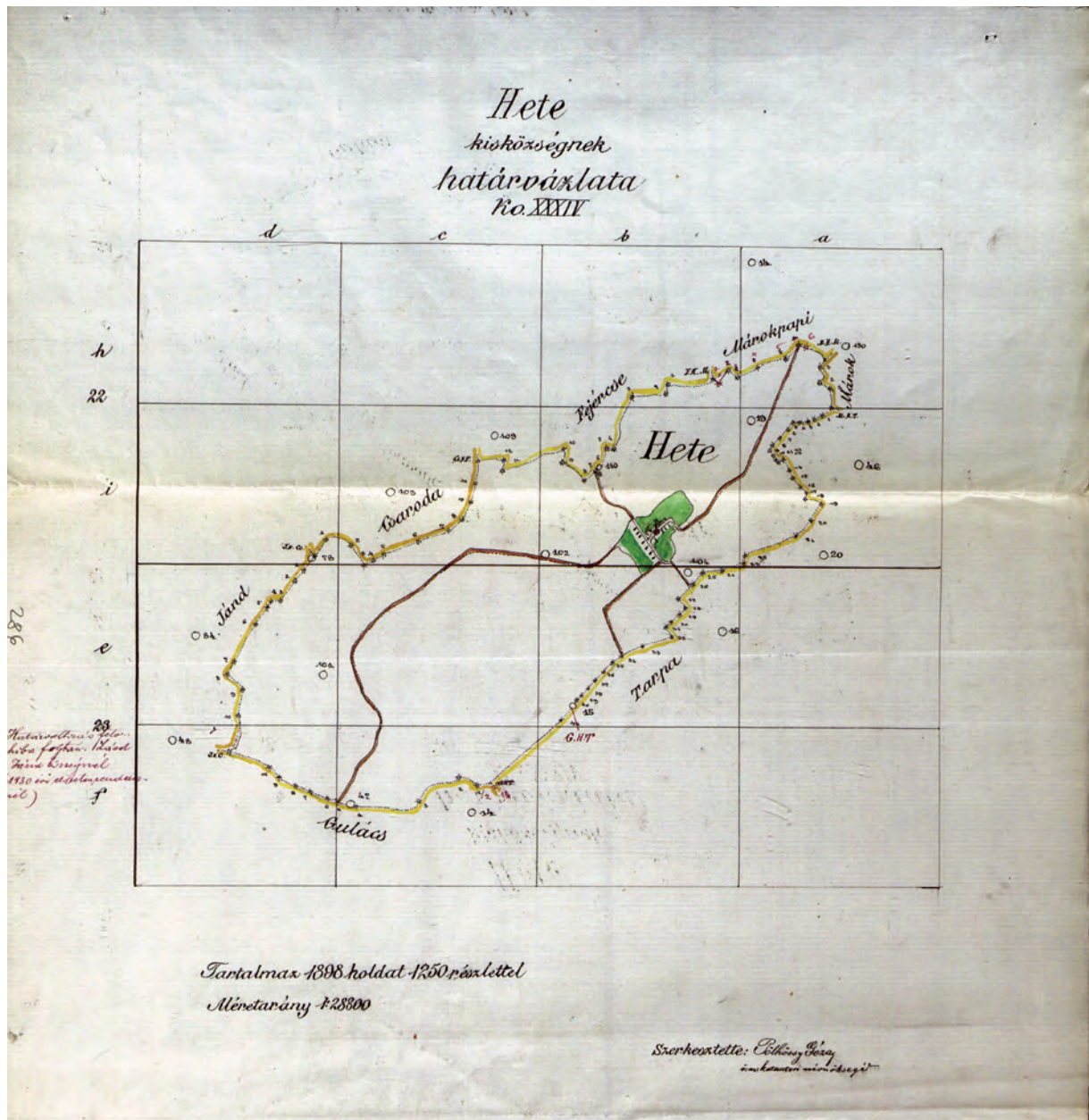
Szolgálati és minősítési táblázat. (Másolat.)
(1884. évi P. K. 7. sz. megjelent 241/P. M. sz. rend.)

Pölhössy családi életéről annyit tudunk, hogy 1910. december 28-án Munkácson feleségül vette pálóczi Horváth Aranka Erzsébetet, akitől két lánya született, Aranka Gabriella (1912) és Edit Margit (1913). Géza bátyjának, Bélának az azonos nevű fia (1908–1958) szintén mérnök lett és a Magyar Optikai Műveknél helyezkedett el, ahol nevéhez 1953–1956 között három szabadalmi beadvány is köthető. Pölhössy Géza halálának körülményeiről és pontos időpontja-

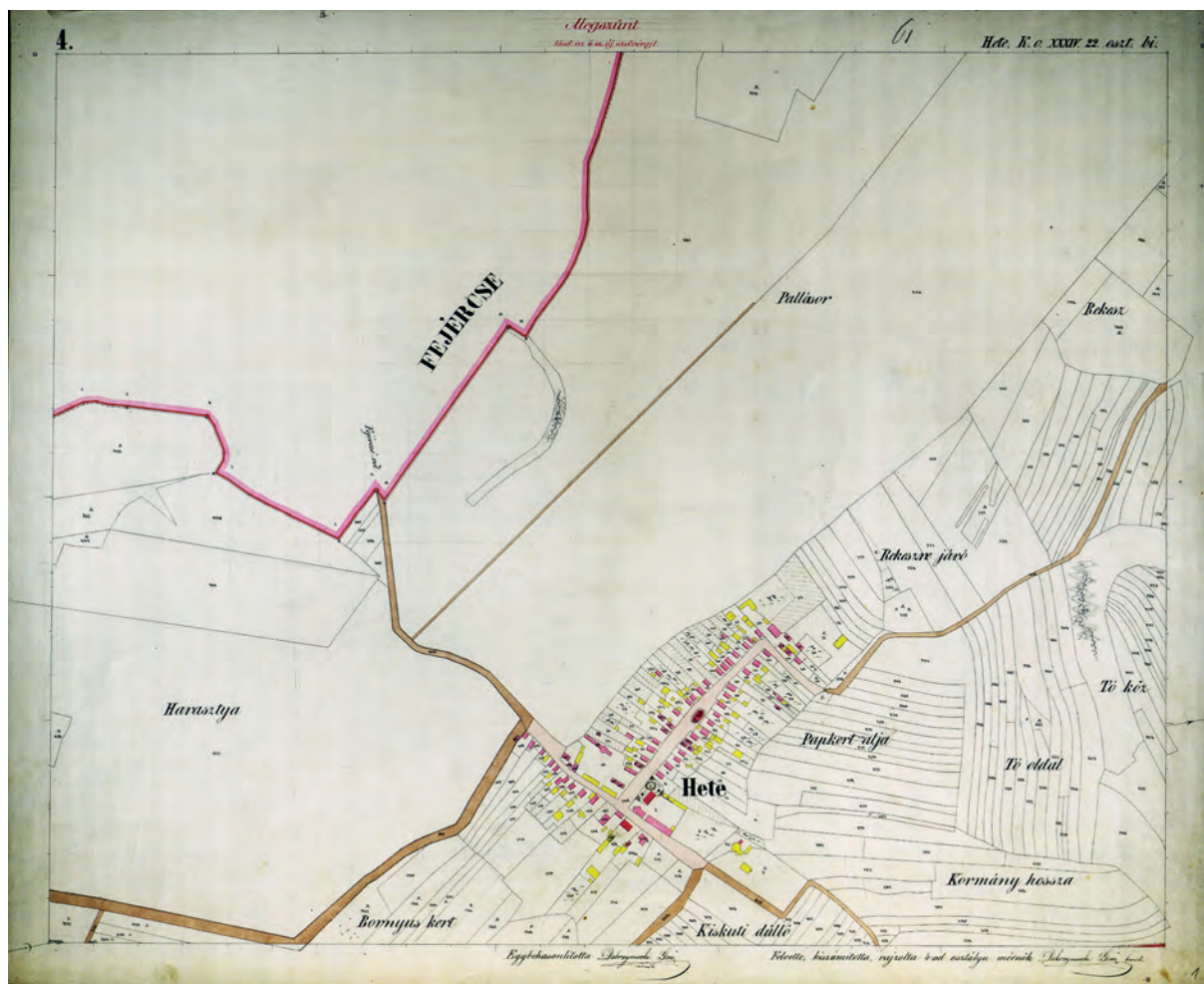
ról nincs információnk. A minősítési táblázat utolsó bejegyzésének dátumából kiindulva a mérnök 1918 után halhatott meg.⁶

A szabadalmak elektronikus formában megtekinthetők a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalának weboldalán, valamint a huszadik századi beadványok közül – azok, amelyek túléltek a levéltár 1956-ban ért tűzvészt – egy-egy példány az Országos Levéltár Bécsi kapu téri és Lángliliom utcai épületében is.

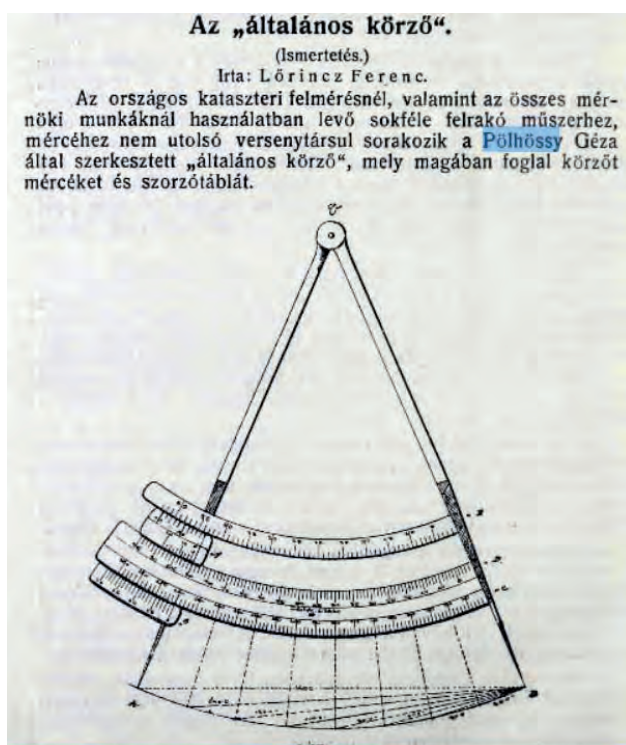

■ Hete község határtérképe (MNL OL, S 79 No. 224/5.)

6 MNL OL, S 92. No. 25/6. 223, 225.; Esküvők. *Heti szemle*, 20. (1911) 1:6.; www.sztnh.gov.hu.

■ Hete község kataszteri térképe (MNL OL, S 78 52. téka)

■ Az „általános körző” ábrája (Kataszteri Közlöny, 21. (1912) 3:116.)